

כהן לשבעה ימים

ומהו מעמדו של משה בתהליך זה? משה מקדש את אהרון ואת בניו, אך אינו עוצר בכך. הוא עובד בעבודות הכהנים, מקריב קרבנות ואף זוכה לאכול מחלקם בקרבן השלמים: "וְלִקְחַתְּ אֶת הַחֵזֶה מֵאֵיל הַמִּלְאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהִנַּפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' וְהָיָה לְךָ לְמִנְחָה" (שם כ"ט, כ"ו). כך ניסחו חכמים במדרשם את מעמדו:

וישחט ויקח משה מן הדם, כל שבעת ימי המלוואים היה משה משמש בכהונה גדולה, הוא היה שוחט, הוא היה זורק, הוא היה מזה, הוא היה מחטא, הוא היה יוצק, הוא היה מכפר, לכך נאמר וישחט ויקח משה... היה משה שוחט ואהרון רואה אותו, זורק ואהרון רואה אותו, מזה ורואה אותו, מחטא ורואה אותו, יוצק ורואה אותו, מכפר ורואה אותו.

(ספרא צו, פרשה י"ד).

תפקיד חדש יוצא לדרך - תפקיד הכהונה. משה משמש בו ככהן שבעת הימים, ובתום הימים - ביום השמיני ייפרד ממנו. מכאן ואילך תשוך הכהונה לאחיו, לאהרון (את קרבנות היום השמיני מקריב כבר אהרון - ויקרא פרק ט').

מהי משמעות המינוי למשך שבוע אחד בלבד? אם משה ראוי לכהונה - שיישאר כהן, ואם אהרון ראוי - שימונה לכך מתחילה!

שאלה נוספת - משה מקדיש את אהרון וחונכו לעבודה. ומי חנך את משה לשמש כהן בימים אלו? מדוע לא נזקק גם הוא לחניכה?

את התשובה לשאלות אלו נבקש - בתמונת המרחב הגדולה, בהקשר למעמדו הכולל של משה, ובהקשר לכלל התפקידים שהוטלו עליו.

עד כה, משמש משה בשלושה תחומים. הוא מתמנה על ידי א-להים למנהיג: "וְעֵתָה לְכֶה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲהוּ וְהוֹצֵאתָ אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם" (שמות ג', י'), ובמעמד זה מוטלת עליו אחריות מעשית ורוחנית להנהיג את העם, על כל המשתמע מכך. במעגל שני, משה הוא נביא. מעמד מינויו למנהיג היה מעמד נבואי, בו התגלה אליו א-להים בסנה. לימים נקרא משה - 'גדול הנביאים', ובלשון המקרא: "וְלֹא קֵם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים" (דברים ל"ד, י').

משה הוא גם שופט, כפי שעולה מפסוקי המקרא בפרשת יתרו: "וַיְהִי מִמִּצְרַיִם וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב (שמות י"ח, ג'). פרשייה זו מסתיימת בעצת יתרו - להעמיד מערכת משפט בה שרי אלפים, מאות ועשרות, ובעקבותיה מתייצב משה בראש מערכת המשפט.

מינויו של אהרון

'אהרון הכהן' - צמד מילים אלו נראות כמו דבוקות זו-לזו מששת ימי בראשית. הלומד בפרשייתנו מגלה שלא כן הוא. עד כה תואר אהרון בפרשיות ובאירועים רבים, אך לא ככהן. דומה כי מעמד זה מתחדש כעת:

וְאַתָּה תִּצְוֶנָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ פְּתִית לְמֵאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: בְּאֵהֶל מוֹעֵד מְחוּץ לַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבְנָיו מֵעֶרֶב עַד בֶּקֶר לִפְנֵי ה' חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שמות כ"ז, כ"א).

משה מצטווה על שמן המנורה, ואהרון הוא שיופקד על עבודתה - מערב עד בקר. זוהי 'רייית פתיחה', ומיד לאחריה - הדברים מפורשים:

וְאַתָּה הַקָּרֵב אֵלֶיךָ אֶת אֶהְרֹן אַחִיךָ וְאֶת בְּנָיו אֲתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוּ לִי אֶהְרֹן נָדָב וְאַבְיָהוּא אֶלְעָזָר וְאַיִתְמָר בְּנֵי אֶהְרֹן: וְעֵשִׂיתָ בְּגֵדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אַחִיךָ לְכַבֹּד וּלְתִפְאַרְתּוֹ: וְאַתָּה תִּדְבַּר אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלְּאֹתָיו רֹחַ חֲכָמָה וְעָשׂוּ אֶת בְּגֵדֵי אֶהְרֹן לְקִדְשׁוֹ לְכַהֵנוּ לִי. (שמות כ"ח, א'-ג').

אהרון יוקרב לכהן לה', ובשורה ארוכה של פעולות מתאר הכתוב את הקדשתו - בעשיית בגדי כהונה, ובקרבנות המילואים:

וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקִדְשׁ אֲתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פֶּר אֶחָד בֶּן בֶּקֶר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם... וְאֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו תִּקְרִיב אֶל פֶּתַח אֵהֶל מוֹעֵד וְרִחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם: וְלִקְחַתָּ אֶת הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת אֶהְרֹן אֶת הַכֹּהֲנֹת וְאֶת מְעִיל הָאֹפֶד וְאֶת הָאֹפֶד וְאֶת הַחֹשֶׁן וְאֶת הַבִּזְיוֹן... וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַפֶּר לִפְנֵי אֵהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אֶהְרֹן וּבְנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפֶּר: וְשַׁחֲטָתָ אֶת הַפֶּר לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֵהֶל מוֹעֵד... וְעֵשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כֶּכָּה כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְךָ שִׁבְעַת יָמִים תִּמְלֵא יְדָם... וְקִדַּשְׁתִּי אֶת אֵהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי. (שמות כ"ט, א'-מ"ד בדילוגים).

'משה הכהן'

¹ דבר קיומם של כהנים נזכר קודם לכן, במעמד הר סיני: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֵד הַעֵד בְּעַם פֶּן יִהְרָסוּ אֵל ה' לְרֹאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רָב: וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנֹּגְשִׁים אֵל ה' יִתְקַדְּשׁוּ פֶן יִפְרָץ בָּהֶם ה'... וַיֹּאמֶר אֵלֵיו ה' לֵךְ רֵד וְעֲלִית אֵתְךָ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֵל יִהְרָסוּ לְעֹלֹת אֵל ה' פֶּן יִפְרָץ בָּם" (שמות י"ט, כ"א-כ"ד). בפסוקים אלו נזכר אהרון, אך אינו מיוחס, וגם הכהנים אינם משויכים עדיין אל שבט לוי. ייתכן שכהונתם היא בהקשר לתיאורם כניגשים אל ה'. יש מי שמזהה אותם כבכורות (ר') יהושע בן קרחה במכילתא דר' שמעון בר יוחאי; ר' שמשון רפאל הירש בפירושו שם.

יגידו לו את דבר המשפט; סוג של אמת אובייקטיבית שעשויה להתברר מנקודת מבט גבוהה ובהשראת המקום.

בהנגדה לשופט, תיאורו של המלך מופיע בעקבות תהליך היסטורי, הבשלה של העם: "כי תבא אל הארץ" - כניסה פיזית אל הארץ; "אשר ה' אלהיך נתן לך" - הארץ ניתנת לעם, עוברת לרשותו; "וירשתה" - העם מקבל מעמד של ריבון; "וישבתה בה" - ישיבה מסמלת עמדה נפשית ורוחנית של השתקעות. רק בעקבות שלושה שלבים אלו, עשויה נפש העם להתעורר ולבקש מלך - "ואמרת אשימה עלי מלך", בדומה לגויים הממנים על עצמם מלך, ללא 'התערבות' א-להית בהליך המינוי, עלול העם לבקש מלך שיהיה במידה רבה שלוחו של העם³. בניגוד לשופט, שקיומו בלתי תלוי, המלך יופיע בעקבות תהליך היסטורי ארוך, בו יתבגר העם, גם יבשילו בו תהליכים רוחניים⁴. בניגוד לשופט, המציג אמת צרופה, המלך עשוי להיות קשוב אל העם, להבין את עומק מאווייו, ולהיות להם לשליח.

שתי רשויות אלו - של השופט ושל המלך, מכוונות אל עולם המעשה. כעת, עובר הכתוב לתאר שתי רשויות נוספות הפונות אל עולם הרוח.

כל אלו אינם מספיקים להובלת העם. והנה בהידרש משה, הריהו מתייצב גם בעמדת - 'משה הכהן'.

ארבע רשויות במרחב הציבורי

ארבע רשויות הן המעמידות את החיים הציבוריים של העם. ארבעתן כתובות זו אחר זו בספר דברים:

שופט: כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו: ובאת אל הפהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט: ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר ירוף: על פי התורה אשר ירוף ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל... (דברים י"ז, ח'-ג'²).

מלך: כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי: שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא... (דברים י"ז, ז'-כ')

כהן: לא יהיה לפהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשר ה' ונחלתו יאכלון: ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו: וזה יהיה משפט הפהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שׂה ונתן לפהן הזרע והלחיים והקבה: ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו: כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים (דברים י"ח, א'-ה').

נביא: כי אתה בא אלה הארץ אשר יהנה אלהיך נתן לך לאתלמד לעשות ותועבת הגוים ההם: לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף... תמים תהיה עם ה' אלהיך: כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מענגים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך: נביא מקרבך מאחיד כמני יקים לך ה' אלהיך אלו תשמעון (שם, ט'-כ"ב)

מהו ייחודה של כל אחת מהרשויות? מהו היחס השורר ביניהן?

שופט: פרשייה זו פונה אל שופט הנקלע לאי בהירות, ונקרא לעלות אל המקום בו יבחר ה', אל הכהנים הלוויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם. שם ידרוש ויחקור, והם

² קודם לכן מתואר ציווי על מינוי שופטים, ובעקבותיו הלכות הנוגעות למשפט, ועוד הלכות: "שפטים ושטרות תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק: לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים: צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך... (ט"ז, י"ח-כ"ב; י"ז, א'-ז').

³ ביטויים רבים למעורבותו של העם בתהליך:

- "ואמרת" - מתג ההפעלה לכלל הפרשה הוא יזמת העם.
- "אשימה" - אני, העם ממנה, כריבון וכמקור לסמכות.
- "על" - המינוי הוא 'על' - ובכך אהיה כפוף למינוי הבא מכוחי כעם.
- "ככל הגוים אשר סביבתי" - הממנים את מלכיהם.
- "שום תשים עליך מלך" - הסכמה וציווי א-להי התואם לבקשת העם.

לכל אלו מצטרפת ההוראה "מקרב אחיך תשים עליך מלך" - קיומם של קריטריונים למינוי, והיא כמצביעה על מעמדו של העם כקובע וכמחליט. המילים "אשר יבחר ה' אלהיך בו" עשויות להתפרש כך: 'בהסכמה לבקשת העם' אומר א-להים - "שום תשים עליך מלך" - העם ימנה לעצמו מלך, אלא שלכך יהיה תנאי, או הקשר נוסף - "אשר יבחר ה' אלהיך בו". אל תיעצרו בתרחיש המדמה אתכם לעמים אחרים, מכיוון שהייעוד שלכם שונה - מכיל את קומת הקשר המיוחד ביניכם לבין א-להים. הביטוי שיהיה לכך, יהיה בבחירת א-להים במלך שימונה על ידכם - להשרות שכינתו עליו. אחרית זו גוזרת לאחור השלכה על תהליך המינוי, והיא מייצרת מכוונות למלך שימצא חן בעיני א-להים, אשר בבוא העת יבחר לשכן שמו עליו ועל ממלכתו.

⁴ בפרשיית המלך מתואר תהליך היסטורי שראשיתו במנהיגים - שלוחי א-להים. בתוך מתהווה תהליך התבגרות והבשלה, וביום מן הימים - מתרחשת 'מהפכה' בה מבקש העם לשנות את השיטה. לא עוד מנהיגות שמקור סמכותה א-לוהי, כי אם מנהיגות שמקור סמכותה הוא העם. במילים פשוטות - העם מבקש ליטול אחריות על חייו, על דרכו והחלטותיו.

דומה תהליך זה במהותו, לתהליך המתרחש בחיי היחיד. בילדותו הוא נתון ברשות הוריו, אט אט הוא מבשיל ומתייצב בעמדת אחריות על מעשיו ועל חייו. פעמים ילווה המעבר בסממני מרידה, אך במהותו זהו תהליך של התבגרות, בו נחשף אדם אל רצונותיו הפנימיים, עונה לעצמו על השאלה 'מה אני רוצה?' בוחר, ונוטל אחריות על בחירותיו.

מכוון אל עולם המעשה⁷.

הצמד הנוסף - הנביא והמלך. שניהם מדריכים את החיים, תוך התייחסות לחליפות הזמן. הנביא - כאיש הרוח, החזון, המבין את עומק המציאות ומדריך אותה. המלך - כאיש המנהיג את חיי השעה ולוקח עליהם אחריות. בניגוד לשופט, האומר את האמת הצרופה והטהורה, הרוחניות של המלך מסונכרנת עם המעורבות והאחריות הכוללת שלו על המציאות.

דומה שכך תיראה תמונת היחס בין הארבעה:

	מ'מ' המקום ההוא' הגבוה והנבדל	ביטוי למאוויו העמוקים של העם
רוחני	כהן	נביא
מעשי	שופט	מלך

אם תישאל שאלה - על פי פרשיות מקרא אלו, האם ארבעת הרשויות אמורות להיות מופקדות בידי אדם אחד, או שהן נבדלות זו מזו? האם מערכת אחת היא, או ארבע רשויות נפרדות?

דומה שאין בפרשיות אלו כל סימן המצביע על עירובן ועל שיוכן לאיש אחד. פער מהותי קיים בין רשות לרשות במבנה הספרותי בו הן ערוכות⁸, במקום ישיבתם של בעלי התפקידים⁹, ומעבר לכך - במהות התפקיד ובכישורים הנתבעים אליו. מערכת המשפט חשובה דיה כדי שחלוק רשות לעצמה, בדומה לה גם המערכת השלטונית של המלך, הכהונה או הנבואה. עירוב עלול לפגוע במקצועיות, והוא גם עלול לייצר מצב של ניגוד אינטרסים¹⁰.

⁷ הקדמת 'הכהנים הלויים' בפסוק המתאר את השופט: "וַיָּבֹאוּ אֵל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֵל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים הָהֵם" מצביעה על מעמד של השראה שמייצרת הכהונה ביחס ל'דבר המשפט'.

⁸ המחשה לפערים: בתיאור המקדים לפרשיית המשפט "שֹׁפֵטִים וְשָׁרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכֹל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשֹׁפֵטוֹ אֵת הָעָם מִשֹּׁפֵט צֶדֶק (ט"ז, י"ח) מתואר ציווי להעמיד שופטים; ביחס למלך ישנו סיפור דברים, והיעדרות לבקשת העם; בכהן אין מינוי, מכיוון שהכהנים קבועים ועומדים; ואת הנביא - ה' הוא שיקים, ללא חובה או מצווה המוטלת על העם. ספרותית - בראשונה: "כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט... וְקָמַתְּ וְעָלִיתְ אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱ-לֹהֶיךָ ב' - ישנו ציווי בלשון יחיד אל השופט שנפלא ממנו דבר, והעם מתואר בה לבסוף בלשון רבים; בשנייה (פרשת המלך) הניסוח הוא בלשון יחיד הפונה אל העם כישות, תוך התייחסות לתהליכים העוברים עליו; בשלישית קיימת פנייה אל הכהן בלשון רבים ולסירוגין בלשון יחיד, וגם הפנייה אל העם היא ביחיד וברבים גם יחד; עיקר הדיאלוג בפרשייה האחרונה הוא עם העם, כישות שמקרבה יוקם הנביא.

⁹ השופט והכהן משויכים אל 'המקום אשר יבחר ה', המלך והנביא אינם משויכים למקום.

¹⁰ דוגמה להשחתה אפשרית, כאשר למלך ישנה השפעה מכרעת על המתחולל במקדש: "וַיֹּאמֶר אֲמִצָּה אֵל עֲמוֹס חִזָּה לָךְ בָּרַח לָךְ אֵל אֶרֶץ יְהוּדָה וְאָכַל שֵׁם לֶחֶם וְשֵׁם תִּנְבֵּא: וְגִיַת אֵל לֹא תוֹסִיף עוֹד לְהִנָּבֵא כִּי מִקְדָּשׁ מְלֶכֶךְ הוּא וְגִיַת מַמְלָכָה הוּא" (עמוס ז', י"ב-י"ג). אמציה מרחיק את עמוס הנביא מבית אל. 'לא מקום נבואה

כהן: תחילת תיאורו של הכהן הוא בהיבדלות שהייתה לו מהעם: "לא יהיה לפנהיגים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". חלקו כאחד מן העם מופקע (כמו לדוגמה חלקו בשלל), וגם לנחלה הוא אינו זוכה. מעמדו הוא נבדל, שייך לרשות גבוה, ניזון מקרבנות המקדש, וככלל - ה' הוא נחלתו⁵.

צלע רביעית במשוואה היא - הנביא: הפתיחה לתיאורו היא - בפנייה אל העם "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו בְּאֵשׁ קֶסֶם קֶסֶמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף" - התנהגויות המוגדרות כתועבות. בהנגדה לאלו מצווה א-להים "תמים תהיה" - הזמנה לתום ולשלמות. "עם ה' א-להיך" - במקומו ובקרבנות. זה לעומת זה מתוארים ההולכים אל מעוננים ואל קוסמים, ומנגד - נביא מקרֶבֶךְ מֵאֲחִיךָ כְּמִנִּי יָקִים לָךְ ה' אֱ-לֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמְעוּן". אותם כוחות רוחניים שתוארו קודם לכן בקלקלתם, בהיותם מכוונים הם עשויים להביאכם אל הנבואה. הנביא - מגלם את רוח העם, ומהווה ביטוי 'תמים' ונאמן לכוחות אלו.

בשונה מפרשת הכהן, הפותחת בתיאור נבדלות הכהן, נקודת המוצא של הנביא היא כוחותיו הרוחניים. בניגוד לכהן היושב במקדש, הנביא צומח 'מקרב העם' וגם פועל בתוכו. הכהן - משרת בשם ה', ואילו הנביא - מגשר על הפער בין העם לבין א-להיו ומאפשר למפגש להתחולל⁶.

ארבע רשויות שהן שתיים

למעשה מדובר בשני צמדים, הפועלים זה לצד זה בתקופת המקרא. כהן ושופט: שניהם מפגישים את העם עם מציאות רוחנית, נבדלת, סוג של מפגש עם ה'שמים' הנבדלים. בהקשר דומה, שניהם משויכים אל 'המקום אשר יבחר ה' (הכהן - באופן נרחב, והשופט - בהקשר לבית הדין הגדול היושב בלשכת הגזית). הכהן - כמי שמופקד על העבודה במקדש ונושאים רוחניים נוספים, והשופט בהיבט של חוק ומשפט. כאמור, שניהם גם משלימים זה את זה: הכהונה מכוונת אל התחום הרוחני ואל הקודש, והשופט, לעומתה,

⁵ עוד מתאר הכתוב את מעמדו בעיני העם - כמי שעשויים לתת לו מתנות כהונה, תרומות ומעשרות וראשית גז הצאן - "כִּי בּוֹ בָּחַר ה' אֱ-לֹהֶיךָ מִכָּל שִׁבְטֶיךָ לְעֹמֵד לְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבְנָיו כָּל הַיָּמִים". ה' בחר בו לשרת בשם ה' - מתוך העם, וכיוון שכך - העם נתבע לאפשר לו להיות בעמדה רמה ונישאה זו.

⁶ כך מפורש בהמשך הפרשה: "כָּל אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מֵעַם ה' אֱ-לֹהֶיךָ בְּחֶרֶב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אֶסֶף לְשִׁמֵּעַ אֵת קוֹל ה' אֱ-לֹהֵי וְאֵת הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת" - הנושא הוא הקשר שבין העם לבין א-להים. העם רוצה קשר, אבל דואג. הקרבה מחייבת, ועשוי להיות לה מחיר גדול, 'סכנת נפשות'. "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם - א-להים מאשר שלא מדובר על התרחקות ממנו. המענה: "נביא אֵקִים לָהֶם מִקְרָב אֲחִיהֶם כְּמוֹךָ וְנִתְתִי דְבָרִי בְּפִיו וְדָבַר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶנָה" (שם, י"ח). הנביא הוא מענה לקשר שבין העם לבין א-להיו.

הפרדת רשויות - תהליך היסטורי

בשורות הבאות תובא סקירה של מצב הרשויות, החל מתקופת משה ועד לתקופת המלכים.

כאמור, משה אוחז בארבע רשויות, וכעבור שבעה ימים הוא מעביר את הכהונה אל אהרון ואל בניו.

יהושע מקבל את כוחו ממשה, וממשיך במידה רבה את צורת מנהיגותו¹¹. בדומה למשה הוא משמש כמנהיג, כנביא (א-להים מדבר אליו שוב ושוב), ומסתבר שגם כשופט¹². הכהן בדורו הוא אלעזר בנו של אהרון, ולאחר מכן פנחס בן אלעזר¹³.

בספר שופטים, ארבע הרשויות נמצאות במידה רבה בתרדמת, והחיים הציבוריים של עם בתקופה זו כמעט ואינם מתקיימים¹⁴.

ספר שמואל פותח בתיאורו של עלי הכהן, בתקופה בה המערכת הציבורית עדיין לא התעוררה מתרדמתה. עלי אינו מתואר כמנהיג, לצד זאת תיאורו המסוכסם במילים השמורות למנהיגי ספר שופטים¹⁵ רק במותו - אות למנהיגות הרפה שהייתה למי שעיקר התעניינותו הייתה

הוא זה - הוא אומר לו, על שום העובדה שהמקדש בבית אל מושפע מן המלך ונתון לשליטתו - "כי מקדש מלך הוא", ולא

11 ביטויים לכך: בתורה שוב ושוב נזכר יהושע כטפל למשה, לא כעומד בפני עצמו. אזכורו הראשון: כמצביא במלחמה בעמלק - (שמות י"ז, ט), שם הוא מקבל הוראות ממשה; בפעם השנייה הוא מתקרב אל ההר, והתיאור המקראי לכך הוא: "ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר הא-להים" (שמות כ"ד, ג); לאחר חטא העגל, שוב מתואר יהושע כמשרת "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כפאשר ידבר איש אל רעהו ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" (שמות ל"ג, א); בסיפור אלדד ומידד הוא קנאי לרבו "ויען יהושע בן נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה קלאם" (במדבר י"א, כ"ח); במינויו - משה סומך ידיו עליו, מצווה ומפקיד בידיו את המנהיגות "ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו: והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצוית אתו לעיניהם (במדבר כ"ז, י"ח-ט); כך הוא גם בדברים ג', כ"ז-כ"ח; מכל אלו משתקפת תמונה המפורשת בתיאור הבא: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל ויעשו כפאשר צוה ה' את משה" (דברים ל"ד, ט). רוח החכמה של יהושע היא המשך ישיר לרוחו של משה. בהתאמה, ציר מכוון ומרכזי בספר יהושע הוא - עיקרון המשכיות למשה.

12 אין אזכור מפורש לכך, יחד עם זאת, בהתרחשויות שקיים להן היבט משפטי יהושע מעורב, ואף מוביל - בהענשת עכן, בגורל על הנחלות (הלכות ירושה) ובערי מקלט.

13 יהושע י"ד, א'; י"ז, ד'; י"ט, נ"א; כ"א, א' - בהקשר לנחלות, והחל מפרק כ"ב נכנס לתמונה פנחס בן אלעזר.

14 המנהיג נקרא אל הדגל על מנת להושיע, לחלץ את העם ממצוקה, לא להנהיג באופן קבוע ואחראי. הנבואה נדירה מאד בתקופת השופטים, וגם הכהונה מינורית לגמרי (נזכרת פעם אחת, במלחמת האחים בעקבות מעשה פילגש בגבעה - שופטים כ', כ"ח). כל זה תואם לתקופה בת למעלה משלוש מאות שנה, בה נזכר המשכן בכתוב פעם אחת בלבד, אות וסימן עד כמה המרכז הרוחני לא תפס מקום משמעותי בחיים ובתודעת העם.

15 "והוא שפט את ישראל ארבעים שנה" (שמואל א' ד', י"ח).

במקדש, לא במה שחוצה לו. ייתכן שבתקופה מסוימת שימש כנביא¹⁶. ניתן לראות במנהיגותו סוג של חזרה לאחור - בחיבור שלא צלח בין כהונה לבין מנהיגות¹⁷, כאשר סופו היה בדחייה מן הכהונה ומן החיים הציבוריים גם יחד (בדברי איש הא-להים אליו בפרק ב').

שמואל נתפש כמנהיג מכוח היותו נביא¹⁸, ולמעשה הוא משמש כמנהיג, שופט, אך לא ככהן.

שאלו: בדורו נוצרת הפרדה שנייה, בעקבותיה הנביא עומד לצידו של המנהיג - המלך, ומתנהלת מערכת יחסים - בין איש הרוח, לבין המנהיג בפועל. בשלב זה מקיימת הפרדה בין רשות המלך, רשות הכהן ורשות הנביא. עדיין, המלך מופקד על המשפט¹⁹.

ניתוק זה בין הנביא - איש הרוח, לבין המלך מועצם בידי דוד. דוד הוא מלך, שופט, אך אינו משמש כנביא. בכל פעם שא-להים מבקש לדבר איתו - הוא שולח אליו נביא. ולהיפך - דוד פונה אל הנביא. עמדה זו של הפרדה - תימשך גם מאוחר יותר²⁰. בתקופת דוד, ארבע הרשויות מועצמות,

16 בתחילת ספר שמואל מתוארת התקופה במילים "ודבר ה' ה'ה יקר ב'מים ההם אין חזון נפרץ" (ג', א'), יחד עם זאת עלי מדריך את שמואל בנבואה אות לכך שאולי בעבר הייתה לו היכרות עמה (הגר"א רואה בברכת עלי לחנה "ויען עלי ויאמר ל'כי לשלום וא-להי ישראל יתן את שלתך אשר שאלת מעמו" (שמואל א' א', ו') לשון נבואה, לא לשון ברכה).

17 לאחר תקופה של למעלה משלוש מאות שנה של תרדמת לחיים הציבוריים, כמו מתחילים שוב מנקודת הראשית, ומי שנתפש כ'גדול שבדור' הוא זה שעשוי להנהיגו. התייחסות ל'כהן הגדול' היושב במקדש כאל מנהיג, מצביעה על בוסריות גדולה בתפישת ערכי החיים הציבוריים והממלכה, או בלשון הכתוב: "ב'מים ההם אין מלך ב'שראל איש ה'שר ב'עניו יעשה" (י"ז, ו'; י"ח, א'; י"ט, א'; כ"א, כ"ה).

18 פרק ד' בספר שמואל פותח במילים "וי'הי דבר שמואל לכל ישראל" (ד', א'), ושאלה מתבקשת היא - מהו הבסיס לתחילת דברו אל כל ישראל? התשובה נמצאת בפסוקים שקדמו למשפט זה המתארים את שמואל כנביא: "וי'דע כל ישראל מ'דן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה': ויסף ה' להראה בשלה כי נגלה ה' אל שמואל בשלו ב'דבר ה'" (שם ג', כ"א). במילים פשוטות - בבסיס מנהיגותו מונחת הנחת יסוד סמויה, שאם אדם זכה לנבואה הוא בוודאי האדם הראוי המתאים להנהיג את העם. הנחה זו קיימת אף בדורו של עלי, אלא ששם היא הייתה בוסרית יותר, בהתייחסה אל תפקיד הכהונה העוברת בירושה, ובמחשבה שמתוך מתחם המקדש ניתן להנהיג את העם.

19 בתקופת שאלו אין ציון מפורש לקיומו של משפט, ופירוש הדבר שזוהי מערכת שעדיין לא מפותחת, בוסרית. יחד עם זאת ניתן לראות לה כמה ביטויים. שאלו דן את נוב עיר הכהנים למיתה, ומסתבר שגם מרדפיו אחרי דוד להורגו קשורים למערכת המשפט. חכמים במדרשיהם ייחסו לדואג האדומי ולשמעי בן גרא את תפקיד ראשי הסנהדרין בדורו של שאלו, וכמי שפסקו את דינו של דוד למיתה. בפסוקים, שני אלו מתוארים כמקורבים לשאלו.

20 בדיאלוג החוזר על עצמו שוב ושוב בין הנביא לבין המלך. בהקשר זה יש לציין את שלמה המלך, אליו נראה א-להים פעמיים, אך אלו מתוארות כיוצאות דופן, לא כתיאור לעמדה קבועה: "ב'גבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר א-להים שאל מה א'תן לך" (מלכים א' ג', ה'). פעם נוספת נראה אליו א-

הרוחנית, ולא במעורבות העשויה למשוך ולשאוב אותן אל תוככי העולם, ואולי אף אל תחתיותיו. אחרונה להפרדה היא מערכת המשפט. בדומה למלכות עוסקת גם היא בהנהגת המציאות, אלא שבניגוד לה, היא מכוונת לאמת האובייקטיבית, המשך לעיקרון 'המשפט לא-להים הוא', בניגוד ל'מלכות' העוסקת בחיי שעה, וכליה הם - כלי השעה, רוחו של המלך, רוחו של העם, ומה שמתחולל מביניהם.

משה משמש בארבע רשויות

פרשייה זו מציירת תהליך היסטורי שבמהלכו נקודת המוצא היא ריכוז סמכויות, וככל שהמציאות מתפתחת - מתחוללת הפרדה. דומה שייחוס הארבע למשה, מגלם את העובדה שמקור אחד לארבע. אילו היו הארבע באות לאוויר העולם כנפרדות, היה הדבר מעצים את הפער ביניהן, את הסתירות שאין להן מענה ואת המאבקים הנגזרים מכך. שייכותן הכוללת אל משה היא קודם כל אמירה רוחנית. משה הוא אדם שהמפגש עמו קרוב לדמות את המפגש עם א-להים²⁴. משה הוא האיש שהוזמן על ידי א-להים, אל הקירבה הגדולה ביותר שהייתה אי פעם לבן תמותה אליו. ב'אוויר הרים' זה של הקודש - ארבע הרשויות נושמות ומתפקדות זו לצד זו.

אבחנה זו היא רוחנית ופילוסופית, אך לא פחות מכך - קיומית ומעשית. מקופלת בה הזמנה לחזור אל הכתוב, ולנסות להבין מהו טיבן של הארבע. לזהות את החיכוך ביניהם, ולבקש לפענח את החכמה ואת המורכבות שהייתה לו למשה 'איש הא-להים' - להעמיד, ובאותה עת ממש - להפריד. זו לצד זו.

וכולן הופכות להיות חשובות ומשמעותיות²¹, ולצד זו ההפרדה בין הרשויות ברורה יותר.

עד לחתימתו של המקרא, אין תיאור מקראי המציין הפרדה ברורה בין רשות המלך לבין רשות המשפט. תיאור שכזה נמצא בתורה שבעל פה, והוא כמו מתבקש מאליו²². תהליך זה של הפרדת רשויות הוא הגיוני, טבעי ומתבקש, והוא מתחולל באנושות כולה²³.

סיכום לתהליך ההפרדה עשוי להיראות כך: תחילה משמשות ארבע הרשויות יחדיו. איש אחד נושא בתוכו את עמדת הקדש הנבדל - בכהונה, את עמדת המנהיג הרוחני - הנביא, את השופט ואת המלך. הפרידה הראשונה היא מן הכהונה, המשמשת כקוטב הרחוק ביותר למנהיגות ולמלכות. שבעת הימים במובן זה, משייכות אותה אל משה בהקשר לחניכות אהרון, ולא כאופציה שנועדה להימשך. פרידה שנייה היא מן הנבואה. גם היא - בשל שיוכה המהותי אל עולם הרוח. ניתוק השתיים טוב למנהיגות וטוב להן. טוב למנהיגות במובן המאפשר למי שמופקד עליה להיצמד להגיונה הפנימי, האימנטי... טוב להן, בקבלן את מקומן הגבוה, בשיוך אל עולם הרוח, בהשראה

להים בגבעון, והיא מתוארת כהיראות שנית: "וַיֵּרָא ה' אֶל שְׁלֹמֹה שֵׁנִית פֶּאֶשֶׁר נִרְאָה אֵלָיו בְּגִבְעוֹן: וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ וְאֶת תְּחִנָּתְךָ... וְאֵתָה אִם תֵּלֵךְ לִפְנֵי כֹאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אָבִיךָ בְּתָם לֵבָב וּבִישׁוּר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ חֻקִּי וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמֹר: וְהִקְמַתִּי אֶת כִּסֵּא מַמְלַכְתְּךָ עַל יִשְׂרָאֵל לְעֹלָם... אִם שׁוֹב תֵּשְׁבוּן אִתָּם וּבְנֵיכֶם מֵאַחֲרַי... וְהִכְרַתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאֶת הַבְּיָת אֲשֶׁר הִקְדַּשְׁתִּי לְשִׁמִּי אֲשַׁלַּח מֵעַל פְּנֵי וְהָיָה יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁלַל וּלְשִׁנְיָה בְּכָל הָעַמִּים... (שם ט', ב-ד)". תוכנה של ההיראות השנייה - אזהרה וציון התלות הקיימת למקדש ולעם בארצו - בכפיפות לקיום חוקי התורה ומשפטיה.

21 דוד מתואר כעושה משפט: "וַיִּמְלֹךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ" (שמואל ב' ח', ט"ו); לעומת תקופת שאול בה נזכר אמנם כהן, אך הוא אינו מקבל את מקומו הראוי ("אסוף ידיך" אומר לו שאול בדוחק הזמן, וגם הורג את כהני נוב כחלק ממאבקו הקשה בדוד), בתקופת דוד מקבל הכהן מקום חשוב. תחילה באביתר המלווה אותו ושואל לו באורים ותומים. לאחר מכן שואל דוד בצדוק, ובנוסף, זוכה אביתר לחנינה על ידי בנו של דוד - שלמה, חרף חידוש המרד בו, בשל מעלתו כמי שנשא את ארון ה' לפני דוד "וּלְאֲבִיתָר הִלְהֵן אָמַר הַמֶּלֶךְ עָנְתָת לָךְ עַל שְׂדֵיךָ כִּי אִישׁ מֵוֹת אִתָּה וּבַיּוֹם הַזֶּה לֹא אָמִיתְךָ כִּי נִשְׂאֵת אֶת אָרוֹן אֱ-דֹנָי ה' לִפְנֵי דָוִד אָבִי וְכִי הִתְעַנִּית בְּכָל אֲשֶׁר הִתְעַנָּה אָבִי" (מלכים א' ב', כ"ו); ביחס שבין נביא למלך, נתן הנביא וגד החוזה מפנים מקום רב למלך, הרבה מעבר למקום שפינה שמואל. יחד עם זאת, בצמתים חשובים הם אומרים את דבריהם, הכוללים ביקורת קשה על המלך (שמואל א' כ"ב, ה'; שמואל ב' י"ב - בעקבות חטא דוד בבת שבע; שמואל ב' פרק כ"ד בעקבות המפקד).

22 חלוקה בין בית דין ובין דינו של המלך מצויה במקומות רבים בתלמוד, כמו בתיאור הבא: "תנו רבנן הרוגי מלכות נכסיהן למלך הרוגי בית דין נכסיהן ליורשין" (תלמוד בבלי סנהדרין מ"ח, ע"ב), ובהרחבה הר"ן בדרשותיו - הדרוש האחד עשר 'שופטים ושוטרים'.

23 עיקרון הפרדת הרשויות תפש תאוצה בימיו של הפילוסוף הצרפתי מונטסקיה (1689-1755), שהבחין בין רשות מחוקקת, רשות שופטת ורשות מבצעת.

24 המחשה: "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיֵּירָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ" (שמות י"ד, ל"א), ועוד יותר מכך בתיאור הבא: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָבַר בְּעִבּוֹר שְׁמַע הָעָם דְּבַרְי עִמָּךְ וְגַם בְּדֹ אָמִינוּ לְעוֹלָם וַיְגַד מֹשֶׁה אֶת דְּבַרְי הָעָם אֶל ה'" (שמות י"ט, ט').